

Ha a lehető legrövidebben akarjuk kifejezni Szentés történeti lélek- és társadalomrajzát, ezt a következő egyetlen mondatban foglalhatjuk össze: *Szentés népe több mint kilenc századon át a folytonos változások ellenére is, úgy foglalkozásában, mint lelki világában, a lényegét tekintve, ugyanaz maradt!*

(Folytatjuk.)

Bibó István.

KÖNYVISMERTETÉSEK.

Ungarische Volkslieder. Das Lied der Völker. Eine Sammlung von fremdländischen Volkliedern, ausgewählt, übersetzt und mit Benutzung der besten ausländischen Quellen und Bearbeitungen herausgegeben von Dr. Heinrich Müller. Band 12. Edition Schott (1928?)

A híres mainzi Schott-cég gyűjteményes vállalkozása, a címben jelzett: *Das Lied der Völker* azt a célt szolgálja, hogy közelebről megismertessen bennünket korunk nagy zenei renaissance-ának megindítójával, a modern muzsika leghatalmasabb inspirálójával: a népdallal. E népszerű sorozat szerkesztője, *Möller* az egyes népek dallamkincséből a legjellegzetesebb és a legszebb meloszú dalokat iparkodik összeválogatni. Ebben a kiszemelésben különös gondja van azokra a népdalokra, amelyek a műzenének a népi muzsikával való kapcsolatait illusztrálják. Ezt az illusztrációt könnyű elvégezni a XIX. század népiékké váló műzenéjén, hiszen itt — mint ismeretes — a népdal általánosságban csak *exotikus témául* szolgált, amint a mi esetünkben elégséges *Liszt* Ferenc „Magyar“ Rapszódiaira, *Brahms* „Magyar“ Táncaira, *Hubay* Jenő „magyaros motivumú“ ópuszaira utalnunk. A modern, expresszionizmusba hajló muzsika emyivel már nem elégedhetik meg: a népdal lelkét, különös hangulatát, primitív építésmódját, egyszerű *lehetőségeit* vonja be alkotó ihletének körébe. Gondoljunk a legnagyobbra: *Bartók* Bélára, mindjárt mellette *Kodály* Zoltánra, az idegenek közül pedig *Stravinskijra*. Itt aztán a zenefilológus helyzete sokkal kilátástalanabb, hisz egészen misztikus folyamatot kell megvilágítania: „Valaki az Értől indul el — S befut a szent, nagy Óceámba“.

Jelen, 44 dalt tartalmazó *magyar* füzet a magyar népdaltörténeti fejlődésében igyekszik megmutatni. Ez a felfogás szempontnak ugyan lehetséges, abszolút helyességében azonban kételkednünk kell. (Álláspontunk igazolása szétfeszítené e szerény ismertetés kereteit.) *Möller* szerkesztői eljárása szerint a magyar *népdal* fogalma alá tartoznak a *Bartalus* István, *Bartók* Béla és *Kodály* Zoltán gyűjtéséből való igazi népdalok mellett — amelyekről kénytelen elismerni, hogy egyikükben-másikukban „talán még az ázsiai őshazából velünk-hozott pentatonikus hangsor él — pl. a magyar gályarabok éneke, a kurucdalok, sőt Szentirmaynak és másoknak „nemzeti szellemmel tele“ *műdalai*.

A lejegyzésről és a kísérő jegyzetekről általában jót mondhatunk, az *Előszó* azonban a dogmákban gondolkodó tudós biztonságáról, sok elfogultságról, kevés megértésről tanúskodó hangjával komoly aggodalmat keltett bennünk, ugyan ehhez a németek — *magyar* értékről lévén szó — már ismételtelen hozzászoktattak bennünket.

Az Előszóban Möller a magyar népdalról, mint *problémáról* szól. A magyar népdal fogalmát nem látja szabatosnak. Amíg ugyanis Liszt, Brahms, Hubay, Chován és mások a cigánymuzsikát és az újabb keletkezésű műdalt a magyar népzene alkotórészének értelmezik, addig a modern népdalkutatók a cigányoktól befolyásolt dallamokat és a népieskedő műdalokat általában *nem hajlandók* népi dallamoknak elismerni. E felfogás szerint a népdal a *parasztnóta* fogalmára, mint egy ősi, tisztább kultúr-állapot hordozójára szűkül. Csak az az igazi magyar népdal, amelyet egyszerű emberek, parasztok énekelnek. Ebben a felfogásban Möller nem lát puritánizmussal és régieskedéssel elegy ábrándozó romantikánál egyebet.

Azt olvassuk továbbá, hogy a cigányos értelmezésben elterjedt dalt a magyar népdal fontos alkotóelemének kell tekintenünk, még ha tudjuk is, hogy a cigányoknak teremtő tehetségük nincs. Szerepük csak a daloknak állandóbb formába öntésére és közvetítésére szorítkozott. Interpretálásuknak jellegzetes karaktere azonban a népi muzsikát annyira átformálta, hogy a tiszta magyar és a cigányoktól befolyásolt dallamstílus között éles különbségtétel Möller szerint többé már nem lehetséges. De ha sikerülne is a parasztnóta kiemelése a magyar népdal teljességéből, akkor sem mennénk sokra, mert Möller doktrinér önkényeskedésnek, elavult és tudománytalan eljárásnak nevezi azt a felfogást, amelyik a nemzeti zenestílus meghatározásában, kialakításában egyetlen néprétegnek, éppen a parasztságnak dalállományát tekinti legfőbb tanácsadójának.

Nagy kedvünk lenne Möller több megállapításával perbe szállani. Nem tesszük meg, hiszen tőle, a józan német zenetudóstól problémánk átélését hiába is várnók. Amikor azonban idehaza a magyar népdalnak talán tudósnak is legklasszikusabb ismerője, Bartók Béla szinte tudományos exaktsággal bizonyítja eredeti magyar dallamstílusok létezését, amikor nem kisebb muzsikus, mint Kodály Zoltán hangoztatja, hogy a magyar népi zene az egész, történelmi magyarság lelkének tükré, akkor azt gondoljuk, hogy innen hazulról nem tettek jó szolgálatot a magyarság ügyének, amikor — lényegében Liszt Ferenc szomorú tévedésének felújításával — így informálták Möllert a magyar népdal mivolta felől. Mindegy: ha saját magunk sem ismerjük fel a magyar muzsika Hamupipókéjében a királykisasszony szépségét, hogyan taníthatnók meg a Külföldet a benne való gyönyörködésre?

Bálint Sándor.

Max Wundt: Deutsche Weltanschauung. Grundzüge völkischen Denkens. München, 1926. J. F. Lehmann. 197 l. 8°.

Viharok, melyek az élet szokott menetét megzavarják, végső alapjaiban megrendítik, úgy egyeseket, mint népeket arra kényszerítenek, hogy azt, amin addig létük kételytől nem érintett, — mondhatnók — öntudatlan bizalommal nyugodott, öntudatos vizsgálódás tárgyává tegyék. „A beálló homályban kezd röpködni Minerva madara“. Az „ismerd meg tenmagadat!“ bölcs értelme ilyenkor egy az élete gyökerében megtámadott néphez szól. A veszély csak akkor küzdhető le, ha felismerjük, s ha ez az ismeret visszavezet ahhoz a forráshoz, melyből életünk egészséges fejlődése kiindult és táplálkozott. A népies világnézet a nép ön-

Az Előszóban Möller a magyar népdalról, mint *problémáról* szól. A magyar népdal fogalmát nem látja szabatosnak. Amíg ugyanis Liszt, Brahms, Hubay, Chován és mások a cigánymuzsikát és az újabb keletkezésű műdalt a magyar népzene alkotórészének értelmezik, addig a modern népdalkutatók a cigányoktól befolyásolt dallamokat és a népieskedő műdalokat általában *nem hajlandók* népi dallamoknak elismerni. E felfogás szerint a népdal a *parasztnóta* fogalmára, mint egy ősi, tisztább kultúr-állapot hordozójára szűkül. Csak az az igazi magyar népdal, amelyet egyszerű emberek, parasztok énekelnek. Ebben a felfogásban Möller nem lát puritánizmussal és régieskedéssel elegy ábrándozó romantikánál egyebet.

Azt olvassuk továbbá, hogy a cigányos értelmezésben elterjedt dalt a magyar népdal fontos alkotóelemének kell tekintenünk, még ha tudjuk is, hogy a cigányoknak teremtő tehetségük nincs. Szerepük csak a daloknak állandóbb formába öntésére és közvetítésére szorítkozott. Interpretálásuknak jellegzetes karaktere azonban a népi muzsikát annyira átformálta, hogy a tiszta magyar és a cigányoktól befolyásolt dallamstílus között éles különbségtétel Möller szerint többé már nem lehetséges. De ha sikerülne is a parasztnóta kiemelése a magyar népdal teljességéből, akkor sem mennénk sokra, mert Möller doktrinér önkényeskedésnek, elavult és tudománytalan eljárásnak nevezi azt a felfogást, amelyik a nemzeti zenestílus meghatározásában, kialakításában egyetlen néprétegnek, éppen a parasztságnak dalállományát tekinti legfőbb tanácsadójának.

Nagy kedvünk lenne Möller több megállapításával perbe szállani. Nem tesszük meg, hiszen tőle, a józan német zenetudóstól problémánk átélését hiába is várnók. Amikor azonban idehaza a magyar népdalnak talán tudósnak is legklasszikusabb ismerője, Bartók Béla szinte tudományos exaktsággal bizonyítja eredeti magyar dallamstílusok létezését, amikor nem kisebb muzsikus, mint Kodály Zoltán hangoztatja, hogy a magyar népi zene az egész, történelmi magyarság lelkének tükré, akkor azt gondoljuk, hogy innen hazulról nem tettek jó szolgálatot a magyarság ügyének, amikor — lényegében Liszt Ferenc szomorú tévedésének felújításával — így informálták Möllert a magyar népdal mivolta felől. Mindegy: ha saját magunk sem ismerjük fel a magyar muzsika Hamupipókéjében a királykisasszony szépségét, hogyan taníthatnók meg a Külföldet a benne való gyönyörködésre?

Bálint Sándor.

Max Wundt: Deutsche Weltanschauung. Grundzüge völkischen Denkens. München, 1926. J. F. Lehmann. 197 l. 8°.

Viharok, melyek az élet szokott menetét megzavarják, végső alapjaiban megrendítik, úgy egyeseket, mint népeket arra kényszerítenek, hogy azt, amin addig létük kételytől nem érintett, — mondhatnók — öntudatlan bizalommal nyugodott, öntudatos vizsgálódás tárgyává tegyék. „A beálló homályban kezd röpködni Minerva madara“. Az „ismerd meg tenmagadat!“ bölcs értelme ilyenkor egy az élete gyökerében megtámadott néphez szól. A veszély csak akkor küzdhető le, ha felismerjük, s ha ez az ismeret visszavezet ahhoz a forráshoz, melyből életünk egészséges fejlődése kiindult és táplálkozott. A népies világnézet a nép ön-

ismerete, tényleges erőinek és fogyatkozásainak feltárása, valamint azoknak az eszményeknek világos felismerése, melyek fejlődését meghatározzák és lehetővé teszik. Ilyen népies világnézetre, az egész magyarságot egyesítő szellemi hatalomra a fennállásában oly erősen veszélyeztetett magyar népek égető szüksége van. Sőt, ha a dolgok mélyére tekintünk, ez a mai magyarság legsürgősebb feladata. Mert a trianoni békével megpecsételt külső összeomlás egy belső összeomlásnak már csak a következménye, amely utóbbi nélkül az előbbi sem érhetett volna bennünket. Ezért, aki a magyarság egyesítésének, megerősítésének nagy munkáját szívén viseli, (s mely igaz magyar nem áldozna mindent érte?) — a magyar nép lelkének mélyén rejlő világnézet öntudatra emelésének, kifejlesztésének, s az egész magyar életet uraló hatalommá tevésének célkitűzését a magyarság legfontosabb ügyének kell, hogy elismerje.

A magyar világnézet megalkotása egy óriási feladat, melynek nehézségeivel eleve tisztában kell lennünk. Egyoldalú kutatások nem vezethetnek célhoz, részleteket nem szabad az egész helyett elfogadnunk. Forrásai: a történet, melynek váltakozó korszakait egységes folyamattá varázsolja a Duna—Tisza völgyében ezer éves történetet csínáló magyarság jelleme; a nyelv, mely a maga sajátos szerkezetében, szellemében a gazdag magyar lélek megismerésének kiaknázásra váró kincsháza; a jog és az erkölcs, a vallás és a művészet, melyeknek a minden nép felett álló eszméi a magyarság életében a magyar természetnek megfelelő formában érvényesültek stb., stb., más szóval az egész kultúra, mely a fejlődés biológiai alapját képező *fajokból* a történelem folyamán magyar népet alkotott. Ez a munka nagy részben még csak a jövő ígérete és sok magyar kutató önfeláldozó munkásságának várható gyümölcse. Mindez pedig kellőleg megindokolja, ha összehasonlítási alappul szemügyre vesszük a többi európai népek hasonló törekvéseit, esetleg elért eredményeit, melyek közül ez alkalommal a közös csapástól sújtott német nép egyik szellemi vezérének, *Wundt Miksa* jénai egyetemi tanárnak „Német világnézet“ című művét fogjuk bemutatni.

Wundt műve a német nép önmagával való meghasonultságából, pártokra szakadásából, az egységes német szellem teljes hiányának a birodalom mostani válság állapotában visszatükröződő aggasztó következményeiből indul ki, s az összeomlás idején (1918—1919) a német államot a bolszevizmusba való süllyedéstől megmentő *védelmi szervezetekre* (Wehrverbände) azt a hivatást bízta, hogy harcukat mint szellemi mozgalom folytassák tovább, melynek célja a németiség immár végzetessé váló egyenetlenkedésének megszüntetése legyen az igazi német világnézet diadalra juttatásában. Egy ilyen német népies világnézet nem áll ellentétben az igazság minden népek felett álló, egyetemes és örök érvényével, mert ha az igazság jelentése egyetemes és örök is, az igazság megismerése az egyes népek kultúrájában különböző mélyre hatol, különböző formákat vesz fel. A különböző népies világnézetek lehetősége tehát magán az igazságon, illetőleg az igazság ismeretén alapul. A világnézetek különbözősége ezek után a következő levezetéssel igazolható: Az ismeret a végtelen igazságnak a tudás véges formáiban való jelentkezése. Már most a végtelen és a véges viszonya négy irányban vezethető. Ha a végtelen és véges találkozásánál a végesről megfeledekezünk,

azt a végtelen mellett semminek vesszük, egy misztikus világnézethez jutunk, mint pld. az oroszok. Ezzel szemben a végtelen szem elől tévesztése és tagadása a naturalizmushoz vezet. A két szélső ellentét között áll a realizmus világnézete, mely végest és végtelent egymással mintegy párhuzamba állít, egyenlően értékeli. Ezen a világnézeten nyugszik a római kultúra. Minthogy azonban ez a világnézet a végtelen igazi jelentőségének fel nem ismerése miatt a végtelen és a véges viszonyát nem oldja meg helyesen, a végtelen lassankint kiszorul belőle s az egész a naturalizmusba süllyed vissza, amint azt a francia materializmus és angol pozitivizmus példázzák. A végtelen és a véges, vagy ahogy *Wundt* általánosabb használatban magát kifejezi, Isten és a világ viszonyát a német idealizmus fogja fel legmélyebben, midőn közöttük funkcionális viszonyt konstatal, melyben a végtelen a véges meghatározó törvénye és ideálja. —

Az ezen az alapgondolaton felépülő német világnézetnek három forrása van. Az egyik az ősgermán kultúra emlékei, az idegen hatásoktól, mert még minden keveredéstől mentes germánság világfelfogásának első nyomai az ősi vallásos és monda-világ ránk maradt örökségében. Vannak, kik a népies német világnézet egyedüli forrásának ezt ismerik el, tiltakozva a későbbi fejlődéssel felvett minden idegen hatás ellen. A *Wundt* által „*árja hitnek*“ nevezett ezen irányzattal szemben azonban *Wundt* helyesen hangsúlyozza, hogy ez a forrás egy, a mai komplikált életviszonyoknak megfelelő német világnézet felépítéséhez nem elegendő, ahhoz a történet folyamán kifejlett német kultúra gazdag kincstára is szükséges. Igaz, ebben a kincstárban, mint minden nép kultúrájában, sok az idegen eredetű. De az idegen hatások közül egyesek, mint a görög *platonizmus* és a *lutheri keresztyénség* a germán jellemnek megfelelnek s a nagy német gondolkodók: *Leibniz*, *Kant*, *Fichte*, *Schelling*, *Hegel*, *Goethe*, *Schopenhauer* stb. tanaiban egy sajátos, mély értelmű világnézetté nőttek össze, melyet a német világnézet keresőinek meg kell őrizniök, mert további fejlődés a német szellem számára csak ezen az alapon lehetséges. A német világnézet tartalmát tehát e nagy gondolkodók tanaiból kell meríteni, s az árja hitnek a német világnézet kialakításában, a mai viszonyoknak megfelelővé fejlesztésében csak regulatív jelentősége lehet azoknak a hatásoknak a megítélésében, melyek a német jellemnek megfelelnek, vagy a dolog negatív oldalát tekintve: azoknak, melyek fejlődését gátolják. Ilyen gátló mozzanatnak állítja *Wundt* a zsidó világnézetet (*Heine*, *Börne*, — *K. Marx* stb.), s annak a minden népies világnézettel ellenkező törekvéseit végső sorban arra vezeti vissza, hogy a zsidók a világnak Isten által Krisztusban való megváltását, Istennek a világgal való kibékülését elvetették s így a Krisztus-nélküli világban egy materialista világnézetnek lettek képviselői, élesen szembe kerülve az idealizmus gyökereiből távolalkozó népies világnézettel. A zsidó szellem a népies nemzeti irányzat legnagyobb veszedelme, uralomra-jutása az illető nép szellemi halálát jelenti, tehát ellene a nép öntudatra ébredt fiainak s magának a népi élet külső kereteit megszervező és fenntartó államnak minden erővel (szellemi fegyverekkel, de a faj tisztaságát védő törvényekkel is stb.) küzdenie kell. A népies világnézet alapját képző idealisztikus felfogás igazságának belátása azonban *Wundt*ot visszatartja attól, hogy a népek fennállásában és fejlődésében

ben általa oly fontosnak felismert faji tényezőt, a vér tisztaságát materialisztikusan értelmezze. A szellem az, ami szerinte a fajok kialakulását meghatározza, a szellem az, amiből a világnézetek különbségeinek magyarázatánál ki kell indulnunk. Aki tehát szellemi problémákat a faj materialisztikus faktoraiból próbál értelmezni, a *Wundt* által igazolt népies világnézettel ellenkező úton jár s egy felületes materializmusba süllyed vissza.

Ezek azok az alap gondolatok, melyekre támaszkodva *Wundt* a német világnézet körvonalait felvázolja. Természet és szellem, az ember élete és rendeltetése, nép, egyház, állam s a világnézet többi nagy kérdései érdekes és mélyreható megvilágításban váltják fel egymást könyve lapjain, melynek eszme-indító sorait az is tanulsággal olvashatja, aki a világnézet problémáiban más eredményekre jutott, vagy akit a mű egyoldalúsága, a tapasztalat tényeivel össze-összeütköző megállapításai ellenmondásra serkentenek. „Nagy hibák sokszor többre tanítanak, mint apró igazságok“. *Wundt* műve alapjául szolgálhat egy további fejlődésnek, mely a meglévő fokozatos javításával, az egyoldalúságok kiegyensúlyozásával a német nép szellemének mind igazabb tükörévé válik. Ebben áll *Wundt* művének számunkra is példát adó jelentősége.

Varga Sándor.

KÉRDÉSEK.

4. kérdés. Ismer-e az alföldi magyar nép egy *bördő*, *bordó*, *borgó*, *burdó*, *bérdó* vagy *borda* alakú tájszót? Hol, milyen hangalakokkal és milyen jelentéssel használják?

5. kérdés. Kérjük t. olvasóinkat, hogy olvassák el figyelemmel Szendrey Zsigmondnak N. és Ny. (ez lesz folyóiratunk Népünk és Nyelvünk címének állandó rövidítése) I, 16 stb. megjelent, és Szendrey Ákosnak u. o. I, 23 kezdődő tanulmányait, és közöljék velünk, hogy ismereteseke valahol az Alföldön a bennük említett szokások, vagy ezekhez hasonlóak. — Ismételjük ez alkalommal is, hogy igen nagyra értékeljük folyóiratunk olvasóinak anyag-gyűjtő és -közlő tevékenységét és számítunk e tekintetben szíves támogatásukra.

6. kérdés. Egyik könyvemben szeretném a *moh*, *moha* szónak értelmezését is adni, amelyet igen sokféle változattal hallottam széles e Hazában: *moha*, *muha*, *muji*, *mohó*, *moj* stb. Mivel a feleletét szövszerint kívánom majd átvenni könyvembe, kissé bővebb fejtegetést kérek.

Győrffy István (Szeged).

FELELETEK.

Felelet a 3. kérdésre. Ors. (N. és Ny. I. 67.) Valamennyi szótári előfordulása (MTsz., Tsz., Kassai) egy forrásra megy vissza, ez *Nátlly József* „Némely vélekedések a magyar nyelv ügyében“, (Szeged, 1825) című műve, amelyben mint szegedi szó: *reves*, *taplós* jelentésben van említve (34. l.). Szótárírói gyakorlatomból, egyetlen esetet kivéve, nem emlékezem, hogy szövegben valaha is előkerült volna. Ez az egy eset *Gvadányi* nótá-